

Наталія Павлик

**ДО ПИТАННЯ ВИВЧЕННЯ ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ
ГЕРОЯ УКРАЇНИ М.І. СІКОРСЬКОГО
(до 100-річчя від дня народження)**

DOI: 10.58407/litopis.230616

© Н. Павлик, 2023. CC BY 4.0

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1769-9690>

Мета роботи полягає в тому, щоб розглянути кілька наукових розвідок та частково історіографічні матеріали, де показано внесок кожного з дослідників у висвітлення життя й діяльності Михайла Івановича Сікорського з акцентуванням на положеннях, що розкривають магістральні сторінки його біографії й показують досягнення видатного музейника в історії української науки, культури та музейної справи на Переяславщині.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань: коротко структурувати біографічні дані про М.І. Сікорського, частково проаналізувати роботи окремих дослідників і найбільш ґрунтовні історіографічні напрацювання із скоординованої теми. Отримані дані запуснути в науковий обіг для подальшого використання їх у розкритті означеної теми.

Методологічними засадами дослідження є сукупність методів наукового пізнання: аналіз, узагальнення, систематизація. Провідними методами обрано історичний та біографічний. Наукова новизна роботи полягає в аналізі змісту робіт окремих науковців із потрактуванням їх ключових думок та в акцентуванні на найбільш повних історіографічних дослідженнях із вивчення життєдіяльності М.І. Сікорського.

Зроблено висновки: професійна та життєва біографія М.І. Сікорського досліджена ґрунтовно, але з появою нових матеріалів до наукового обігу надходять публікації, що потребують історіографічного прочитання.

Ключові слова: біографія, дослідження, історіографія, М.І. Сікорський, музей, науковець, Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав».

Україна як держава пройшла історичні етапи становлення та утвердження протягом багатьох століть: кілька поколінь українців присвятило своє життя задля здобуття права на незалежність. Кращі представники національно-визвольного та культурницького руху зробили свій внесок у розбудову Української держави. Відомі постаті минулого й сьогодення становлять історичну пам'ять України, тому важливо знати їх поіменно. Це дасть розуміння, який шлях боротьби пройшли українські патріоти до утвердження незалежної України.

Історія України насичена датами, подіями, інформацією про діяльність окремих постатей, що стали об'єктом дослідження науковців. В історичній науці на поч. ХХІ ст. помітно активізувалися біографічні дослідження, що обумовлено появою історично значимих постатей у різних галузях людської діяльності. Відомо, що особистість може впливати на хід історії, робити значимий внесок у розвиток своєї країни. Історія в персоналіях – особливо цікава тема, тому її краєзнавчий аспект ми ставимо в пріоритет вивчення.

Актуальність дослідження обумовлена тим, що повного, системно викінченого розгляду науковцями історіографії життя й діяльності яскравої постаті Переяславщини поч. ХХІ ст. М. Сікорського не виявлено. Його життєдіяльність як історичної персоналії досліджено досить ґрунтовно, але відкриваються архіви, оприлюднюються нові спогади, що обумовлює появу додаткових праць про відомого музейника. У цій роботі обмежимося вибірковою розглядом найбільш важливих наукових та художньо-документальних робіт, кожна з яких розкрила щось нове й невідоме в біографії М. Сікорського. Цим покажемо масштабність його особистості, що засвідчить історичну значимість його персоналії в історії музейної справи в Україні.

У процесі вивчення історіографічних досліджень про життєдіяльність легендарної постаті Переяславщини поч. ХХІ ст. М. Сікорського ефективним виявилось звернення до праць у галузі історії України та музеєзнавства таких дослідників, як В. Коцур, Ю. Фігурний, І. Більченко, С. Дембіцький, М. Махінчук та ін.

Провідною фаховою роботою стала кандидатська дисертація Л. Соги «М.І. Сікорський: інтелектуальний портрет краєзнавця, організатора музейної справи в Україні (1950-і рр. – поч. ХХІ ст.)» (2014 р.).

Ім'я М. Сікорського увійшло в аннали історії України на поч. ХХІ ст. як ім'я відомого музеєзнавця-практика, культуролога, науковця. Ще за життя його шанобливо називали «музейним зодчим», «живою легендою», «патріархом музейної справи»¹.

Народився визначний дослідник матеріальної та духовної культури України 13 жовтня 1923 р. у м. Чигирин Київської губернії, у робітничій родині. У дитинстві втратив батьків, тому з двома братами й сестрою виховувався в Чигиринському дитячому будинку. Освіту здобував у Запорізькому авіаційному технікумі ім. К. Ворошилова (1939–1941 рр.) та на історичному факультеті Київського університету ім. Т. Шевченка (1946–1951 рр.). Був направлений до м. Переяслава-Хмельницького працювати директором краєзнавчого музею. 1955 р. його призначили на посаду директора Переяслав-Хмельницького історичного музею. Ця установа в різні періоди змінювала свою назву, але її незмінним керівником залишався М. Сікорський, аж до відходу із земного життя 27 вересня 2011 р.²

Майже за 60 років подвижницької праці йому вдалося створити в Переяславі знаний і поза межами України Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав», що в кращі часи у своїй структурі нараховував 27 музеїв. Стараннями й зусиллями М. Сікорського унікальному музейному комплексу в Переяславі 1999 р. було надано статус Національного, що нині функціонує як Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав»³.

Праця М. Сікорського була гідно поцінована, що засвідчують нагороди, премії та присвоєні почесні звання: медаль «За доблесну працю у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.», орден Червоного Трудового Прапора (1976 р.), орден Жовтневої Революції (1986 р.), орден Богдана Хмельницького III ступеня (1995 р.), орден князя Ярослава Мудрого VI ступеня (2001 р.), орден Святого рівноапостольного князя Володимира (2003 р.), звання Герой України (2005 р.), Золота медаль Академії мистецтв України (2008 р.), Золота медаль Національної академії образотворчого мистецтва й архітектури (2008 р.), Державна премія УРСР ім. Т. Шевченка в галузі літератури, журналістики та мистецтва (1989 р.), Республіканська премія ім. Д. Яворницького (1993 р.), премія «Гордість України» (2003 р.), премія ім. В. Вернадського (2001 р.) та ін.⁴

«Указом Президента України Віктора Ющенка № 459/2005 від 11 березня 2005 р. за самовіддане служіння Україні на ниві збереження і увічнення культурної і духовної спадщини українського народу, багаторічну подвижницьку, науково-просвітницьку діяльність генеральному директору Національного історико-етнографічного заповідника “Переяслав” Київської області Михайлу Івановичу Сікорському присвоєно звання Герой України з врученням ордена Держави»⁵.

М. Сікорський у 70–80-х рр. ХХ ст. неодноразово був обраний членом правління Українського товариства охорони пам'яток історії і культури, Всеукраїнської спілки краєзнавців, Всеукраїнського фонду культури⁶.

На вшанування пам'яті відомого земляка в Переяславі на його могилі встановлено пам'ятник, у місті – дві меморіальні дошки, його іменем перейменовано вул. Московську.

У Музеї Заповіту Т. Шевченка є музейна кімната М. Сікорського, де експонуються його особисті речі, портрети та фотографії, а також – нагороди, подяки, грамоти тощо. Там щорічно проводяться уроки «М.І. Сікорський у пам'яті поколінь». Біля меморіальної дошки, поблизу садиби А. Козачковського, розповідається про життєвий і творчий шлях подвижника музейної справи на Переяславщині. Увага відвідувачів звертається на те, як виражена пошана до М. Сікорського: дітям докладно розказують про досягнення М. Сікорського як науковця і як музейника-практика. Акцентується на тому, що цінні артефакти опинилися в музеях Переяслава завдяки особистим зусиллям М. Сікорського. Наголошується, що справа відомого музейного діяча др. пол. ХХ – поч. ХХІ ст. М. Сікорського продовжить свій розвиток стараннями прийдешніх поколінь. Сучасники відомого не тільки в Україні, а й у світі музейного діяча його життя й діяльність назвали подвигом. Витримки з

¹ Більченко І. Огляд джерельної бази дослідження культурної діяльності Михайла Сікорського – фундатора музейної справи на Переяславщині. *Гілея* / Гол. ред. Вашкевич В. Київ: Вид-во «Гілея», 2015. Вип. 102 (11). С. 52–56.

² Сікорський Михайло Іванович. *Вікіпедія*. URL: [wikipedia.org https://uk.wikipedia.org/wiki/Сікорський_Михайл](https://uk.wikipedia.org/wiki/Сікорський_Михайл).

³ Там само.

⁴ Там само.

⁵ Там само.

⁶ Тонконог О., Шакула В. Внесок Михайла Івановича Сікорського у розвиток вітчизняного краєзнавства. *Краєзнавство*. 2011. № 4. С. 174.

вірша Андрія Будугая «Подвиг Михайла Сікорського» в ліричних тонах змальовують подвижницьке життя М. Сікорського:

*Є подвиги, спресовані
в години чи хвилини,
А є ще інші – ті, які
тривають все життя.
І кожний з них по-своєму
підносить дух людини,
І кожний з них по-своєму
важливий для буття...
Подібний подвиг здійснював
Михайло – син Івана
І музи Клію побратим, –
що півстоліття йшов
До створення музейного
сузір'я «Київстану»,
До зберігання спадщини
і етносу основ⁷.*

Музейна діяльність М. Сікорського тривала шість десятиліть і увінчалася колосальними результатами. Відповідно є потреба вивчення його музейних, краєзнавчих та історичних надбань. Зроблено кілька спроб систематизувати наукові здобутки вченого методом створення бібліографічного покажчика, у науковому обігу наявні дослідження біографічного характеру. Цінним джерелом є роботи самого Михайла Івановича.

Послужний список публікацій патріарха музейної справи нараховує близько 130 наукових праць, 12 з яких складають книги та монографії: «Переяслав-Хмельницький» (1969 р.), «На землі Переяславській» (1983 р.), «Скарби нашої пам'яті» (1993 р.), «Музеї землі Переяславської» (2004 р.) та ін. Свої краєзнавчі, археологічні та роботи з історії України вчений публікував не тільки в Україні, а й за кордоном, був членом редакційних колегій журналів «Музеї України» та «Українська культура»⁸.

Повного й системно викінченого розгляду науковцями історіографії життя та діяльності М. Сікорського не виявлено. У статті Л. Науменко «Михайло Іванович Сікорський (1950–1991 рр.) в сучасних історичних студіях» зроблено історіографічний огляд праць, присвячених найважливішим етапам життя та науково-дослідницької діяльності М. Сікорського. Дослідниця зробила короткий екскурс в історію розвитку музейної справи в Україні в 40–50 рр. ХХ ст., пов'язавши її з історичними подіями Переяславщини, що відобразилися в музейному висвітленні. Було зазначено, що історіографія досліджуваної теми умовно поділяється на два періоди: «перший – (1950–1991 рр.), який охоплює творчу працю М. Сікорського за радянської доби; другий – 1991 р. і до наших днів» (тобто 2014 р. – час виходу статті Л. Науменко)⁹. У назві статті зазначено період (1950–1991), але науковець розглядає й праці, видані до 2012 р. Дослідниця називає ряд видань та характеризує роботи авторів різних років, де ключовими є музейна та наукова діяльність М. Сікорського. Це такі імена: І. Розум, Л. Сіробаба, С. Колесник А. Закружецька та ін. Окремо й докладно в художньо-документальному стилі проаналізовано внесок М. Махінчука в розкриття біографічних віх життя та діяльності М. Сікорського. Л. Науменко зазначила, що М. Сікорський брав участь у підготовці першого випуску (2007 р.) збірника наукових праць: «Переяславіка». «З 2012 р. у Переяславі-Хмельницькому започатковано Всеукраїнський історико-культурологічний форум “Сікорські читання” ..., видано колективну монографію, присвячену 90-річчю з дня народження М.І. Сікорського, в якій представлено значний дослідницький матеріал колективу науковців Національного історико-етнографічного заповідника “Переяслав”, що всебічно висвітлює внесок Михайла Івановича Сікорського в розвиток вітчизняної культури, пам'яткоохоронної справи, музейництва»¹⁰.

Актуалізувала й упорядкувала інформативно дані по означеній проблематиці І. Більченко в статті «Огляд джерельної бази дослідження культурної діяльності Михайла Сікорського – фундатора музейної справи на Переяславщині». Такий підхід акумулював об'єктивні дані про діяльність М. Сікорського та висвітлив його вплив на збереження культурної спадщини українського народу. Дослідниця зауважила, що не існує особисто-

⁷ «Моє життя – мої музеї...»: зб. матеріалів до 90-річчя від дня народження Героя України М. Сікорського / Упоряд. та коментар. О. Горбовий, Т. Нагайко; ред. Т. Нагайко; вступ. ст. Л. Новохатько. 2-е вид., перероб. та доп. Переяслав-Хмельницький: ФОП О. Лукашевич, 2013. С. 228.

⁸ Тонконог О., Шакула В. Внесок Михайла Івановича Сікорського... С. 172.

⁹ Науменко Л. Михайло Іванович Сікорський (1950–1991 рр.) в сучасних історичних студіях. *Інститут історії України*. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/167084>.

¹⁰ Там само.

го фонду М. Сікорського у вигляді цілісних архівних джерел. Ця розвідка спрямована на опрацювання публікацій вченого-музеєзнавця та внутрішньомузейної документації з архівного відділу НІЕЗ «Переяслав»¹¹.

І. Більченко поглибила й деталізувала історіографічні аспекти життєдіяльності М. Сікорського в науковій розвідці «Джерельна та історіографічна база дослідження діяльності Михайла Івановича Сікорського – фундатора музейної справи Переяславщини». У роботі ґрунтовно проаналізовано архівні матеріали, організаційно-розпорядчу документацію НІЕЗ «Переяслав», публікації М. Сікорського. Автором акцентовано, що історіографія заявленої теми охоплює період від 1970-х рр. до поч. XXI ст., коли діяльність М. Сікорського була спрямована на створення та розбудову музеїв Переяслава¹².

Узявши до уваги напрацювання Л. Науменко (Соги) та І. Більченко, обмежимося вибірковою розвідкою наукових і художньо-документальних робіт, кожна з яких розкрила щось нове й невідоме з біографії історика, який підняв пласти історії та культури древнього Переяслава методом музейного представлення.

В історіографічному списку значимою є праця М. Зніщенка, який першим уклав бібліографічний покажчик опублікованих творів М. Сікорського. Його наукова розвідка «Скарби Михайла Сікорського» в рамках серії «Наші видатні земляки» видана 2003 р. накладом 500 примірників до 80-річного ювілею М. Сікорського. Важливо, що, крім неповного переліку робіт вченого, у покажчику подано частковий перелік публікацій про нього, його автобіографію та інформовано про діючі музеї НІЕЗ «Переяслав», які створені під керівництвом визнаного майстра музейної справи. У книзі подано еклібрик з ініціалами С.М.І. Укладач до списку праць і публікацій М. Сікорського, наданого НІЕЗ «Переяслав», у примітці зазначив, що повний опис матеріалів установити неможливо через відсутність джерел, в яких друкувалися ці матеріали¹³.

Старший науковий співробітник Меморіального музею Г. Сковороди І. Більченко 2012 р. дослідила архівні та бібліотечні джерела на предмет достовірності поданої інформації в покажчику М. Зніщенка. Дослідниця підтвердила факт відсутності даних по 31 позиції, в яких наводиться авторство М. Сікорського, та чітко упорядкувала рубрику «Наукові звіти». Уточнений бібліографічний список І. Більченко становить перелік археологічних наукових звітів відповідно до хронології їх написання. Але й це дослідження не можна вважати вичерпним, адже воно не містить повної інформаційної бази з цього питання¹⁴.

У статті С. Дембіцького «М.І. Сікорський – творець Переяслав-Хмельницького історичного музею» простежено діяльність видатного творця переяславських музеїв, непересічної особистості М. Сікорського, показано етапи створення Переяслав-Хмельницького історичного музею, розкрито нюанси експедиційної та експозиційної роботи в цьому напрямку під керівництвом директора¹⁵.

На пошану пам'яті Героя України М. Сікорського 2012 р. вийшла у світ збірка матеріалів «Моє життя – мої музеї...» під редакцією Т. Нагайка, де вперше зібрано частину творчої спадщини патріарха музейної справи – 11 різножанрових творів. До перевиданої книги в 2013 р. додатково автори вмістили ще 4 віднайдені роботи М. Сікорського, що, як і передмова до неї, стали певним орієнтиром у пошуку ще невідомих сторінок життя й діяльності М. Сікорського¹⁶.

У статті старшого наукового співробітника Музею Заповіту Т. Шевченка Н. Павлик «Літературна спадщина Михайла Івановича Сікорського: текстологічні особливості письма», що опублікована 2015 р., розкрито деякі проблеми перших спроб упорядкування літературної спадщини М. Сікорського, специфіку стилістики його усного та писемного мовлення, що реалізовувалось у науковій, епістолярній та побутово-професійній діяльності.

«Усне мовлення М. Сікорського було непоспішним, речення прості, короткі, інтонаційно рівні, без голосових перепадів. Мова дещо пересипана русизмами, що було обумовлено домінуючим становищем російської мови за радянських часів. Під час ведення екскурсій не застосовував стандартного, однотипного викладу матеріалу. М. Сікорський імпровізував, особливо акцентував увагу на цікавих, історично значимих експонатах. Поміт-

¹¹ Більченко І. Огляд джерельної бази дослідження культурної діяльності Михайла Сікорського – фундатора музейної справи на Переяславщині. *Гілея*. 2015. Вип. 102. С. 52. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2015_102_11.

¹² Більченко І. Джерельна та історіографічна база дослідження діяльності Михайла Сікорського – фундатора музейної справи Переяславщини. *Переяславка: наукові записки Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»*. 2017. Вип. 12. С. 29–35.

¹³ Скарби Михайла Сікорського: бібліографічний покажчик / Уклад. М. Зніщенко та ін. Київ, 2003. 31 с.

¹⁴ Більченко І. Джерельна та історіографічна база дослідження... С. 31.

¹⁵ Дембіцький С. М. І. Сікорський – творець Переяслав-Хмельницького історичного музею. *Переяславка: наукові записки Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»*. 2015. Вип. 9. С. 132–137.

¹⁶ Павлик Н. Літературна спадщина Михайла Івановича Сікорського: текстологічні особливості письма. *Переяславка*. 2015. Вип. 9. С. 248.

ними в тексті мовлення завжди були легенди, які М. Сікорський або переповідав, вплітаючи в текст, або історичні події сам міфологізував, і цим оповивав факти ореолом таємничості. Тобто, застосовував інтертекстуальний чинник в імпровізованому мовленні»¹⁷.

Усне й писемне мовлення М. Сікорського різнилося: перше не увиразнювалося жестикуляцією, мімікою, але було помітне специфічною артикуляцією та розрахунком на алюзію; друге – мало стильові ознаки письма, але теж із певними відхиленнями, що відображало основні напрямки музейної роботи – науково-дослідну, екскурсійну тощо. М. Сікорський у професійній діяльності будував комунікативну стратегію за допомогою розмовного, офіційно-ділового та наукового стилів. М. Сікорському більш притаманна розповідність, і це обумовлено авторською схильністю до науково-популярних творів на історичну тематику¹⁸.

Звучання як форма тексту в професійній діяльності М. Сікорського було повсякденним і переважаючим у практичній стилістиці¹⁹.

Одним із найбагатших джерел пізнання й вивчення особистості М. Сікорського є його особистий архів. Електронна база документів та матеріалів поділена на 3 справи: 1. «Особисті документи М. Сікорського. Нагороди, подяки та грамоти М. Сікорського»; 2. «Ділове листування, різні робочі документи М. Сікорського. Листівки, телеграми М. Сікорського. Телеграми та факси, отримані після смерті М. Сікорського»; 3. «Привітання М. Сікорського з нагоди ювілейних дат. Привітання М. Сікорського з нагоди 40, 50, 60-річчя професійної діяльності та дня народження».

«Особистий архів М. Сікорського» становить цінність як окреме наукове дослідження, де сконцентровано масив першоджерел, окреслено загальну картину громадської й культурної діяльності видатного музейника др. пол. ХХ – поч. ХХІ ст.²⁰

Стаття Р. Бондаренко та В. Ткаченка «Сікорський Михайло Іванович» у 10-му томі «Енциклопедії історії України» засвідчила академічний рівень дослідження та можливість широкого інформаційного доступу й достовірність даних, що стала базовою в наукових розвідках про неординарну особистість М. Сікорського²¹.

За інформаційною насиченістю до історико-біографічних джерел можемо віднести художньо-документальні твори лауреата премії ім. М. Сікорського М. Махінчука. Зазначимо, що письменник у виданій 2013 р. трилогії «Мереживо мінливого часу» до 1-го тому включив художньо-документальну повість «Музейний подвижник Михайло Сікорський», де узагальнив і підсумував біографічні дані про М. Сікорського, провів паралелі його життєпису з історичними подіями минулого й сучасного України. Документальна біографія М. Сікорського стала основою для ведення художнього діалогу автора з героєм, що через емоційне подання особистості створило легендарний образ М. Сікорського. Фактаж процесу ідейного й практичного зародження та становлення музейної справи на Переяславщині зусиллями М. Сікорського – такі провідні напрацювання М. Махінчука в зазначеній книзі²².

Збагатила історіографію дослідження життя та діяльності М. Сікорського стаття Ю. Авраменка «Пам'яткоохоронна діяльність Михайла Івановича Сікорського», де розглядається діяльність Героя України, генерального директора НІЕЗ «Переяслав» М. Сікорського зі збереження, охорони та використання нерухомих пам'яток культурної спадщини. Автор розкрив багато ініціатив і починань М. Сікорського, подав перелік музеїв Переяслава, які з'явилися в Україні його стараннями.

Ю. Авраменко зазначив, що директорів доводилося працювати «в умовах жорсткого партійно-комуністичного ідеологічного контролю, ... коли подвижництво стосовно національної спадщини вважалося “віджилою патріархальністю”, а то й ще жорстокіше – “націоналізмом”»²³. Науковець перераховує пам'ятники та пам'ятні знаки, які були встановлені в місті та районі за безпосередньої участі директора, та розкриває його дієву участь у розробці проекту створення заповідника Запорозької Січі на Хортиці.

Ю. Авраменко акцентує увагу на поєднанні в особистості М. Сікорського творця музеїв і пам'яткоохоронця: він уміло й раціонально використав унікальні споруди під музейні потреби, зберіг меморіальні садиби академіка та архітектора В. Заболотного, А. Козачков-

¹⁷ Павлик Н. Літературна спадщина Михайла Івановича Сікорського... С. 249.

¹⁸ Там само. С. 250.

¹⁹ Там само.

²⁰ Особистий архів М.І. Сікорського. *Навчально-науковий центр усної історії*. URL: webnode.com.ua. <https://oralhistory.webnode.com.ua> > proekti > osobist.

²¹ Бондаренко Р., Ткаченко В. Сікорський Михайло Іванович. *Енциклопедія історії України: У 10 т. / Редкол.: В. Смолій (голова) та ін.* Київ: Наукова думка, 2012. Т. 9. С. 574.

²² Махінчук М. *Мереживо мінливого часу*. Київ: КИТ, 2012. Кн. 1. 592 с.

²³ Авраменко Ю. Пам'яткоохоронна діяльність Михайла Івановича Сікорського. *Краєзнавство*. 2013. № 4 (85). С. 99.

ського, Шолом-Алейхема. Поряд із цим допоміг у збереженні багатьох нерухомих пам'яток культурної спадщини на Київщині²⁴.

Пізнавальною є стаття О. Тонконог та В. Шакули «Внесок Михайла Івановича Сікорського у розвиток вітчизняного краєзнавства». Автори виявили нові факти професійної діяльності М. Сікорського як краєзнавця, акцентуючи на його відкриттях і досягненнях у галузі археології: «Значну увагу Михайло Сікорський присвятив дослідженням історії давнього міста. Саме за його ініціативою на Переяславській землі почали працювати київські археологи. М. Сікорський брав безпосередню участь, а з часом організував експедиції, які займалися археологічними дослідженнями місцевих пам'яток, вивчав літописи, давні джерела»²⁵. Спостережливі науковці виявили, як він працював у Краківському архіві, показали досягнення у вивченні історії українського козацтва, повстанського руху в Україні XVII ст., зокрема на Переяславщині, надання Переяславу Магдебурзького права, повстання Переяславського полку 1666 р., бої Тараса Трясила з поляками під Переяславом 1630 р. тощо. Дослідниця не оминули факт, що «М. Сікорський свої дослідження історії на основі використаних стародруків та знайдених документів з історії Переяславщини систематизовано висвітлив у окремих розділах фундаментального видання «Історія міст і сіл УРСР. Київська область» (у співавторстві з В. Демидюком)»²⁶.

Підсумковою в плані розробки теми історіографічного вивчення життя й діяльності М. Сікорського є монографія Ю. Фігурного «Михайло Сікорський – світоч України», що вийшла у світ 2017 р. Науковець проаналізував здобутки одного з перших дослідників біографії музеєзнавчої та краєзнавчої діяльності М. Сікорського – М. Махінчука, зокрема документальні повісті про минувшину та сьогодення Переяславщини «Переяславський скарб: документальна повість», «Обереги нашої пам'яті: Книга для читання з історії Рідного краю» (детально висвітлено тернисту дорогу Михайла Сікорського), «Переяславський скарб Михайла Сікорського». Ю. Фігурний подав перелік прізвищ науковців, які провели виважений аналіз різних аспектів наукової та музейної діяльності М. Сікорського: Т. Нагайко, О. Колибенко, В. Коцур, А. Мінгазутдінов, О. Юрченко та ряд інших. Детально відстежено започаткування й проведення Всеукраїнського історико-культурологічного форуму «Сікорські читання» у стінах ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», що став щорічним, та видання наукових збірників – як підсумок цих читань²⁷.

Дослідник відзначив наукову цінність і монографії «Михайло Іванович Сікорський: творець історії й хранитель часу» (2013 р.): «Ця колективна монографія повно і комплексно подає інформацію про життєвий і творчий шлях М. Сікорського. В ній фахово проаналізовано вагомий внесок, який зробив Михайло Іванович у вивчення, збереження і популяризацію духовної і матеріальної культури українського народу, охарактеризовано роль музейного подвижника у розвиток музейної, пам'яткоохоронної, краєзнавчої, археологічної справи та науковий доробок М. Сікорського»²⁸. Не залишився поза увагою Ю. Фігурного й біографічний нарис «Михайло Іванович Сікорський» А. Мінгазутдінова та Ю. Лапиши, які висвітлили звитяжну долю й великі здобутки визначного подвижника музейної справи М. Сікорського, зазначили, що завдяки йому старовинне українське місто Переяслав перетворилося на місто музеїв, відомих не лише в Україні, але й далеко за її межами.

У поле зору історіографічного дослідження Ю. Фігурного також потрапили: розділ, присвячений 90-річчю з дня народження музейника Михайла Сікорського, у науковому журналі «Краєзнавство» № 4 (75) (2013 р.) та дисертаційне дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук Л. Соги (Науменко) «М. Сікорський: інтелектуальний портрет краєзнавця, організатора музейної справи в Україні (1950-ті рр. – поч. XXI ст.)» (науковий керівник – доктор історичних наук, професор, дійсний член Національної академії педагогічних наук України В. Коцур)²⁹. Підсумовуючи, можна сказати, що автором детально охарактеризовано історіографію, джерельну базу та теоретико-методологічні засади вивчення громадської та наукової діяльності М. Сікорського, окреслено етнокультурний вимір його здобутків як музейника.

«Аналіз опублікованої і неопублікованої документальної спадщини про М. Сікорського, наукових і науково публіцистичних, бібліографічних видань про видатного організатора музейної справи на Переяславщині засвідчує помітне зростання наукового інтересу до-

²⁴ Авраменко Ю. Пам'яткоохоронна діяльність Михайла Івановича Сікорського. С. 99.

²⁵ Тонконог О., Шакула В. Внесок Михайла Івановича Сікорського... С. 172.

²⁶ Там само. С. 174.

²⁷ Фігурний Ю. Михайло Сікорський – світоч України: монографія. Київ: НДІУ, 2017. 150 с.

²⁸ Там само. С. 17.

²⁹ Там само. С. 19.

слідників та творців музейної справи в Україні, започаткування синергетичного підходу до цієї проблеми в площині «людина-суспільство»³⁰.

Проаналізувавши виявлену історіографічну базу з вивчення життя й діяльності М. Сікорського, доходимо таких висновків. У науковому обігу достатньо багато праць про музейну та науково-громадську діяльність М. Сікорського, в яких кожен дослідник відкрив щось нове. У цьому викладі ми показали такий аналітичний зріз щодо значимих напрацювань у розкритті актуалізованої теми. Поряд із цим треба зазначити, що йде активне вивчення біографічних моментів життя відомого історика. Т. Грудевич розробляє тему, якої досі не торкалися дослідники, – вивчає епістолярну спадщину М. Сікорського. Це реалізувалося в монографію, яка потребує окремого аналізу з огляду на нову розроблену тему. На часі й філологічне вивчення писемних текстів М. Сікорського³¹. Відповідно з'являться нові наукові надходження, що потребуватимуть включення до історіографічного опису. Виходячи з цього, проаналізована нами історіографія й окремі дослідження є водночас і пошуковою базою, і базою для доповнення новими джерелами.

Постать Героя України М. Сікорського дослідниками бачиться особібно, досягнення якого реалізовані в особливій сфері діяльності – музейній справі. Як громадський та культурний діяч сучасності, він впливав не тільки на формування образу Переяславщини, а й відіграв важливу роль у розвитку української національної держави. Вивчення історії Переяславського краю в персоналіях на прикладі особистості М. Сікорського підкреслює глибки місцецькі традиції українського народу.

Наукове зацікавлення життям і діяльністю відомих особистостей Переяславщини проглядається в роботах ряду науковців-краєзнавців. На прикладі персоналії М. Сікорського нами виявлено джерела, з яких видно рівень дослідженості цієї теми.

References

Avramenko, Yu. (2013). Pamiatkokhoronna diialnist Mykhaila Ivanovycha Sikorskoho [Monument preservation activities of Mykhailo Ivanovich Sikorskyi]. *Kraieznavstvo – Local history*, 4 (85), P. 99–104. Kyiv, Ukraine.

Bilchenko, I. (2015). Ohliad dzhherelnoi bazy doslidzhennia kulturnoi diialnosti Mykhaila Sikorskoho – fundatora muzeinoi spravy na Pereiaslavshchyni [Review of the source base for the study of the cultural activities of Mykhailo Sikorskyi, the founder of the museum business in the Pereiaslav region]. *Hileia*, 102 (11), P. 52–56. Kyiv, Ukraine.

Bilchenko, I. (2017). Dzhherelna ta istoriografichna baza doslidzhennia diialnosti Mykhaila Sikorskoho – fundatora muzeinoi spravy Pereiaslavshchyny [The source and historiographical base of research on the activities of Mykhailo Sikorskyi, the founder of the Pereiaslav region museum business]. *Pereiaslavika: scientific notes of the National historical and ethnographic reserve «Pereiaslav»*, 12 (14), P. 29–35. Pereiaslav-Khmelnytskyi, Ukraine.

Dembitskyi, S. (2015). M.I. Sikorskyi – tvoretz Pereiaslav-Khmelnytskoho istorichnoho muzeiu [M.I. Sikorskyi is the creator of the Pereiaslav-Khmelnytskyi historical museum]. *Pereiaslavika: naukovy zapysky Natsionalnoho istoriko-etnografichnoho zapovidnyka «Pereiaslav» – Pereiaslavika: scientific notes of the National historical and ethnographic reserve «Pereiaslav»*, 9 (11), P. 132–137. Pereiaslav-Khmelnytskyi, Ukraine.

Fihurnyi, Yu. (2017). Mykhailo Sikorskyi – svitoch Ukrainy [Mykhailo Sikorskyi is a progenitor of Ukraine]. Kyiv, Ukraine.

Hrudevych, T. (Compilier). (2020). Postat Mykhaila Sikorskoho kriz pryзму poshtovoi korespondentsii [The figure of Mykhailo Sikorsky through the prism of postal correspondence]. Pereiaslav–Kamianets-Podilskyi, Ukraine.

Makhinchuk, M. (2012). Merezhyvo minlyvoho chasu [Lace of changing times]. Kyiv, Ukraine.

Pavlyk, N. (2015). Literaturna spadshchyna Mykhaila Ivanovycha Sikorskoho: tekstolohichni osoblyvosti pysma [The literary heritage of Mykhailo Ivanovich Sikorskyi: textological peculiarities of writing]. *Pereiaslavika: naukovy zapysky Natsionalnoho istoriko-etnografichnoho zapovidnyka «Pereiaslav» – Pereiaslavika: scientific notes of the National historical and ethnographic reserve «Pereiaslav»*, 9 (11), P. 247–250. Pereiaslav-Khmelnytskyi, Ukraine.

Tonkonoh, O., Shakula, V. (2011). Vnesok Mykhaila Ivanovycha Sikorskoho u rozvytok vitchyznianoho kraieznavstva [The contribution of Mykhailo Ivanovich Sikorskyi to the development of national local history]. *Kraieznavstvo – Local history*, 4, P. 171–176. Kyiv, Ukraine.

Павлик Наталія Миколаївна – старший науковий співробітник науково-дослідного відділу «Музей Заповіту Т.Г. Шевченка» Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» (вул. Шевченка, 8, м. Переяслав Бориспільського р-ну Київської обл., 08400, Україна).

³⁰ Науменко Л. Михайло Іванович Сікорський (1950–1991 рр.)...

³¹ Постать Михайла Сікорського крізь призму поштової кореспонденції / Автор-упорядник Т. Грудевич. Переяслав–Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута», 2020. 148 с.

Pavlyk Nataliya – a senior researcher at the research department of the «Museum Testament T. Shevchenko» of the National historical and ethnographic reserve «Pereyaslav» (8 Shevchenko St., Pereyaslav, Boryspil District, Kyiv Region, 08400, Ukraine).
E-mail: pavliknatasha@ukr.net

TO THE ISSUE OF STUDYING THE LIFE AND WORK OF THE HERO OF UKRAINE M.I. SIKORSKYI (To the 100th anniversary of the birth)

The purpose of the work is to consider several scientific investigations and partially historiographical materials, which show the contribution of each of researchers to the coverage of the life and activities of Mykhailo Ivanovich Sikorsky, with an emphasis on the provisions that reveal main pages of his biography and show achievements of an outstanding museum worker in the history of Ukraine of science, culture and museum affairs in Pereyaslav region.

The realization of the set goal involves solving the following tasks: briefly structuring biographical data about M.I. Sikorskyi, partially analyzing works of individual researchers and the most thorough historiographic studies on a coordinated topic. The obtained data will be put into scientific circulation for their further use in the disclosure of the specified topic.

The methodological foundations of this research are a set of methods of scientific knowledge: analysis, generalization, systematization. Historical and biographical methods were chosen as leading methods.

The scientific novelty of the work consists in the analysis of the content of works of individual scientists with the interpretation of their key opinions and in the emphasis on the most complete historiographical studies on the study of life activities of M.I. Sikorskyi.

Conclusions have been made: the professional and life biography of M.I. Sikorskyi has been thoroughly researched, but with the appearance of new materials, publications that require historiographical reading enter the scientific circulation.

Key words: biography, research, historiography, M.I. Sikorskyi, museum, scientist, National historical and ethnographic reserve «Pereyaslav».

Дата подання: 18 жовтня 2023 р.

Дата затвердження до друку: 9 грудня 2023 р.

Цитування за ДСТУ 8302:2015

Павлик, Н. До питання вивчення життя та діяльності Героя України М.І. Сікорського (до 100-річчя від дня народження). *Сіверянський літопис*. 2023. № 6. С. 124–131. DOI: 10.58407/litopis.230616.

Цитування за стандартом APA

Pavlyk, N. Do pytannia vyvchennia zhyttia ta diialnosti Heroia Ukrainy M.I. Sikorskoho (do 100-richchia vid dnia narodzhennia) [On the issue of studying the life and work of the Hero of Ukraine M.I. Sikorskyi (To the 100th anniversary of his birth)]. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*, 6, P. 124–131. DOI: 10.58407/litopis.230616.

